

Justitiedepartementet
Diarienummer: Ju2024/02070

Remissvar på betänkandet Mottagandelagen – en ny lag för ordnat asylmottagande och effektivt återvändande (SOU 2024:68)

Introduktion

Forum – Idéburna organisationer med social inriktning, är en paraplyorganisation för civilsamhällets aktörer som arbetar med att främja social inkludering, rättvisa och stöd till utsatta grupper. Våra medlemmar består av föreningar, ideella organisationer och andra aktörer som varje dag arbetar för att skapa ett samhälle där människor, oavsett bakgrund och status, ges lika möjligheter till delaktighet och trygghet. Vårt arbete omfattar allt från praktiskt stöd till människor i utsatthet till att påverka policyer för att främja social hållbarhet och rättvisa.

Som en organisation som representerar ett brett spektrum av civilsamhällets aktörer, är Forum en viktig röst i remisshanteringen av förslaget till Mottagandelagen. Förslaget har direkt påverkan på både de människor som söker asyl och de organisationer som arbetar för att stödja deras inkludering och rättigheter. Forum har mångårig erfarenhet av att arbeta med frågor kopplade till social inkludering och integration, och våra medlemsorganisationer är ofta de som får hantera konsekvenserna av politiska beslut inom migrationsområdet. Därför är det avgörande att vi lyfter fram hur detta betänkande riskerar att påverka inte bara asylsökande utan också civilsamhällets roll och kapacitet.

Forum anser att det är av yttersta vikt att vi som samhälle säkerställer att varje individs lika värde respekteras och beaktas. Detta är en grundläggande förutsättning för att upprätthålla demokratiska värderingar och rättvisa i våra gemensamma institutioner. Genom att erkänna och värna om varje individs rätt till värdighet, delaktighet och jämlikhet kan vi motverka sociala klyftor och främja ett inkluderande samhälle för alla. En demokratisk samhällsstruktur bygger på att alla människor ges lika möjligheter och skydd, och det är vårt gemensamma ansvar att säkerställa att ingen marginaliseras eller osynliggörs.

Att främja och skydda varje individs rättigheter stärker demokratin och samhällets sammanhållning. Vi måste alla erkänna och respektera människors lika värde varje dag och vid varje beslut, då stärker vi demokratin och samhället som helhet.

Sammanfattning av synpunkter

- *Avhumanisera och marginalisera asylsökande:* Förslag om begränsningar i

rätten till arbete, minskade ekonomiska resurser och ökad kontroll förstärker en syn på asylsökande som objekt i ett administrativt system snarare än individer med rätt till värdighet och delaktighet.

- *Förvärra den sociala marginaliseringen:* Geografisk styrning, begränsningar av förflyttning och otillräckliga resurser försvårar integration och ökar beroendet av civilsamhället.
- *Förhindra deltagande i demokratin och civilsamhället:* Hindren för asylsökande att engagera sig i ideellt arbete och föreningsliv minskar möjligheten till inkludering och egenmakt.
- *Lägga oproportionerlig börda på civilsamhället:* Förslag som minskar statens stöd till utsatta grupper riskerar att öka det mänskliga lidandet och med detta även arbetsbördan för civilsamhällets organisationer utan att några kompensatoriska resurser tillförs.
- *Otillräckligt stöd för rimlig levnadsstandard:* Forum anser att dagensättningen länge varit för låg och måste höjas samt indexeras för att säkerställa en rimlig levnadsstandard.
- *Obefogade begränsningar av arbetsrätten:* Forum avstyrker förslaget att arbete endast ska tillåtas efter sex månaders väntetid och endast om beslut inte fattats i ärendet, eftersom detta fördröjer möjligheten till självförsörjning och integration.
- *Brist på individuella bedömningar:* Forum anser att individuella bedömningar och respekt för mänskliga rättigheter är avgörande i mottagningssystemet för att undvika generaliseringar och garantera rättssäkerhet.

Rättssäkerhet och omfattning av mottagandelagen

Forum anser att det är positivt att människor som fått avslag på sin asylansökan men inte kan lämna landet på grund av verkställighetshinder eller andra praktiska hinder fortsatt omfattas av mottagandelagen. Detta är avgörande för att:

- *Förebygga illegalitet:* Genom att säkerställa att individer som inte kan lämna landet omfattas av lagen, minskas risken för att dessa personer hamnar utanför samhället och med det i irreguljär status.
- *Säkerställa humanitära principer:* Att tillhandahålla grundläggande stöd och skydd vid verkställighetshinder är en fråga om mänsklig värdighet och respekt för mänskliga rättigheter.
- *Bidra till social hållbarhet:* Ett system som erbjuder stöd även vid avslagsbeslut skapar förutsättningar för ökad trygghet och minskad marginalisering.

Demokratiska rättigheter och inkludering

Forum vill särskilt lyfta fram hur tidiga, inkluderande insatser för asylsökande inte bara stärker deras egenmakt utan också skapar förutsättningar för snabbare integration, oavsett om individer får uppehållstillstånd eller återvänder till sina hemländer. Genom att erbjuda aktiviteter som språkträning, samhällsorientering och nätverksbyggande bidrar civilsamhället till att minska passivitet och främja delaktighet redan under asylprocessen.

Möjligheten för asylsökande att delta i samhället genom arbete, ideellt engagemang och föreningsliv är grundläggande för att säkerställa deras demokratiska rättigheter och social inkludering. Forum anser att de förslag i betänkandet som begränsar dessa möjligheter, genom exempelvis geografisk styrning, obligatoriska aktiviteter och inskränkningar i rätten att arbeta, riskerar att allvarligt undergräva dessa grundläggande principer.

Att få delta i arbetslivet, engagera sig ideellt eller delta i föreningsliv bidrar inte bara till egenmakt utan är även en väg till att bygga sociala nätverk, utveckla språkfärdigheter och få en förståelse för samhället.

Geografiska begränsningar som föreslås i betänkandet riskerar att skapa en ovärdig situation för de asylsökande. Begränsningarna bygger på misstro mot individernas förmågor och intentioner, vilket strider mot principen om mänsklig värdighet. Dessa åtgärder hindrar rörelsefrihet, försvårar engagemang i civilsamhället och minskar möjligheten till social och demokratisk inkludering. I stället för att främja integration och delaktighet förstärker de isolering och passivitet, vilket riskerar att leda till psykisk ohälsa och social marginalisering. Forum föreslår att staten avskaffar sådana begränsningar och i stället prioriterar frihet och delaktighet som nyckelprinciper i mottagningssystemet. Forum anser att dessa begränsningar måste omprövas för att säkerställa ett mottagningssystem som främjar social inkludering och egenmakt.

Individer bör ges möjlighet att själva välja sysselsättning som kan bidra till etablering och ett värdigt liv under väntan.

Därför förespråkar Forum att:

- Civilsamhällets aktörer bör ges ökat stöd och erkännande för att möjliggöra deltagande och inkludering genom aktiviteter som idrott och fritid, språkträning, nätverksbyggande och andliga gemenskaper.
- Staten bör utveckla riktade insatser för att främja integration redan under asylprocessen, vilket kan bidra till att förebygga långvarig marginalisering och förbättra chanserna till en snabb etablering för dem som får stanna.
- Geografiska begränsningar bygger på misstro och förhindrar rörelsefrihet, engagemang och social inkludering. Forum anser att dessa begränsningar måste omprövas för att främja frihet och delaktighet.
- Närvarokrav bör begränsas i möjligaste mån, särskilt vid alternativ sysselsättning, ideellt arbete, religiösa högtider eller andra giltiga förfall.

Social hållbarhet och rättvisa

Forum vill betona vikten av att skapa ett hållbart mottagningssystem som tar tillvara på asylsökandes resurser och potential. Tidiga insatser, liksom de som implementerades inom TIA, då civilsamhället hade möjlighet att utforma verksamhet i samarbete med länsstyrelser och de asylsökande själva, är avgörande för att ge människor möjlighet att delta i samhället från dag ett. Dessa åtgärder kan inkludera språkutbildning, stöd för att förstå och navigera i det svenska samhället, samt aktiviteter som stärker sociala nätverk och psykisk hälsa.

Rättvisa kräver att alla människor, oavsett status, behandlas med värdighet och att deras grundläggande behov tillgodoses. Forum ser med oro på hur begränsningar i stöd och möjligheter kan leda till ökade klyftor och risk för att fler hamnar i en situation av permanent utsatthet. Genom att investera i långsiktiga lösningar och stödja civilsamhällets insatser kan vi bygga ett system som främjar inkludering och rättvisa för alla.

Att skapa ett mottagningssystem som bygger på principer om rättvisa och hållbarhet är avgörande för att främja samhällets långsiktiga välbefinnande. Ett sådant system måste erkänna vikten av att upprätthålla mänskliga rättigheter och social sammanhållning, även i situationer som innebär stora utmaningar för samhället. Forum anser att:

- Investeringar i integrationsfrämjande åtgärder är avgörande, inte bara för individerna utan också för samhället i stort. Dessa åtgärder möjliggör att asylsökande snabbt kan bli aktiva samhällsmedborgare, oavsett om de får uppehållstillstånd eller slutligen behöver återvända till sina ursprungsländer. Exempel på sådana åtgärder kan vara språkutbildning, arbete och utbildning, samt möjligheten att delta i sociala och ideella aktiviteter.
- Rättvisa och hållbarhet kräver också att beslut och policyer utformas med ett barn- och jämställdhetsperspektiv. Barns rättigheter, som fastställs i FN:s barnkonvention, måste beaktas i varje del av mottagningssystemet. På samma sätt bör jämställdhetsperspektivet genomsyra utformningen av insatser för att säkerställa att kvinnor och män ges lika möjligheter till skydd, stöd och utveckling.
- Investeringar i integrationsfrämjande åtgärder är avgörande för att bygga ett samhälle där alla individer kan bidra och känna tillhörighet.

Kritik från andra remissinstanser

Forum delar flera remissinstansers oro och synpunkter:

- *Rädda Barnen*: Har kritiserat förslagets brist på barnperspektiv och deras negativa effekter på barns psykiska hälsa och rätt till trygghet. Forum instämmer och betonar att barns bästa måste vara centralt.
- *Svenska Röda Korset*: Har varnat för humanitära konsekvenser av minskat nödbistånd och sanktioner. Forum understryker behovet av en mänsklig och rättighetsbaserad syn på asylsökande.

- *Myndigheten för delaktighet (MFD)*: Har pekat på bristen på anpassningar för personer med funktionsnedsättningar. Forum instämmer och betonar vikten av utformning i mottagningssystemet som tar hänsyn till individuella behov och synliga såväl som osynliga funktionshinder.
- *Sveriges Kommuner och Regioner (SKR)*: Har uttryckt oro över att förslagen innebär ökade krav och kostnader för kommunerna, utan motsvarande resurser eller stöd från staten. Forum ser detta som en allvarlig risk, då en sådan belastning på kommunerna sannolikt kommer att påverka civilsamhället negativt. När kommunerna får mindre möjlighet att stödja civilsamhällets arbete riskerar detta att underminera centrala integrationsinsatser och öka trycket på ideella organisationer.
- *Svenska kyrkan*: Har särskilt framhållit vikten av religiös frihet och motsatt sig närvarokrav, geografiska begränsningar och anmälningsskyldighet, då dessa riskerar att underminera individens frihet och misstänkliggöra asylsökande. Forum delar denna oro och ser behovet av att främja mänsklig värdighet och respekt för grundläggande rättigheter.

Avslutning

Forum uppmanar regeringen att ompröva förslagen i Mottagandelagen och sätta människovärde, rättigheter och social hållbarhet i fokus. Ett mottagningssystem som bygger på inkludering, tillit och egenmakt är inte bara mänskligare utan också mer kostnadseffektivt och samhällsbyggande på lång sikt.

Vi står gärna till förfogande för vidare dialog och samverkan i dessa frågor

Stockholm, 2025-01-14

Lena Ingelstam
Generalsekreterare Forum

